

COURSE: CORPORATE GOVERNANCE
LECTURE 6. CONTROL SYSTEM IN CORPORATE GOVERNANCE

HOME WORK WITH ANSWERS
XUSAINOV SH. PhD

КОРПОРАТИВ БОШҚАРУВ - ФАНИ
6 – МАВЗУ. КОРПОРАТИВ БОШҚАРУВДА НАЗОРАТ ТИЗИМИ

УЙ ВАЗИФАСИ ЖАВОБЛАРИ БИЛАН
ХУСАИНОВ Ш., и.ф.н., доцент

САВОЛЛАРГА ЖАВОБ БЕРИШИНГИЗ КЕРАК:

1. Ички назорат тизими нима учун ташкил этилади?

Жавоб. Ички назорат тизими акциядорлик жамиятларида компаниянинг молиявий-хўжалик фаолиятини қонунчилик талаблари, Устав, корпоратив бошқарув кодекси ва бошқа ички меъёрий ҳужжатлар асосида амалга оширилишини таъминлаш мақсадида ташкил этилади. Бу тизим компаниянинг барқарор ривожланишини таъминлашда, акциядорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилишда, ресурсларни самарали бошқаришда, рискларни аниқлаш ва бошқаришда муҳим аҳамиятга эга. Ички назорат тизими орқали компанияда тўғри қарорлар қабул қилиниши, шаффофлик ва ҳисобдорлик таъминланади. Шундай қилиб, бу тизим акциядорларнинг манфаатларини ҳимоя қилиш ва компаниянинг ишончли фаолият юритиши учун кафолат яратади.

2. Ички назорат тизимининг самарадорлигини ошириш учун қандай механизмлар жорий этилади?

Жавоб. Ички назорат тизимининг самарадорлигини ошириш мақсадида акциядорлик жамиятлари бир қатор механизмларни жорий этадилар. Булар қуйидагиларни ўз ичига олади:

- **Кузатув кенгаши таркибида мустақил аъзоларни киритиш:** Компания Устави талабига кўра кузатув кенгаши таркибига камида битта мустақил аъзо киритилади. Мустақил аъзоларнинг компания ёки унинг аффилиланган шахслари билан боғлиқ бўлмаганлиги таъминланади, бу уларнинг холисона ва адолатли қарорлар қабул қилишларини кафолатлайди.
- **Ҳомийлик ва беғараз ёрдам масалалари:** Кузатув кенгаши ҳомийлик ёки беғараз ёрдам кўрсатиш тартибини белгилайди, бу орқали компанияга бўладиган тўғридан-тўғри таъсирларни назорат қилиш ва ушбу фаолиятнинг ошқоралигини таъминлаш муҳим аҳамиятга эга.

- **Бизнес жараёнлар таҳлили ва маслаҳатчиларни жалб қилиш:** Ҳар йили мустақил профессионал ташкилотлар жалб қилинган ҳолда компаниянинг бизнес жараёнлари таҳлил қилинади. Бу орқали лойиҳаларнинг компания мақсадларига мувофиқлиги, ресурслардан самарали фойдаланиш ва ички назорат тизимининг самарадорлиги баҳоланади.
- **Миноритар акциядорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш:** Ички назорат тизими компаниянинг миноритар акциядорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилади, шу жумладан аффилиланган шахслар билан боғлиқ битимлар бўйича мустақил қарорлар қабул қилинишига йўл қўймайди. Бу компаниядаги акциядорлар манфаатларининг тенглигини таъминлайди.
- **Ички аудит хизмати:** Ички аудит хизмати компаниянинг рискларни бошқариш ва молиявий-хўжалик фаолиятини назорат қилиш билан шуғулланади. У ички назорат тизимининг самарадорлигини баҳолаб, ўз таклифларини беради.
- **Ижро органидан мунтазам ҳисобот олиш:** Ижро органи кузатув кенгаши ва акциядорларга мунтазам равишда бажарилган ишлар, эришилган натижалар ва бизнес-режа ижроси ҳақида ҳисобот беради. Бу орқали акциядорлар жамият фаолиятининг шаффофлиги ва аниқлигига ишонч ҳосил қиладилар.

3. Тафтиш комиссиясининг асосий вазифалари нималардан иборат?

Жавоб. Тафтиш комиссияси акциядорлик жамиятининг молия-хўжалик фаолиятини назорат қилиш ва таҳлил қилишга масъул орган ҳисобланади. Унинг асосий вазифалари қуйидагиларни ўз ичига олади:

- **Молия-хўжалик фаолиятини назорат қилиш:** Комиссия жамиятнинг йиллик молиявий натижаларини ва ҳозирги хўжалик операцияларини ўрганади, унинг фаолиятини таҳлил қилади ва текширувлар ўтказиши.
- **Камчилик ва нуқсонларни аниқлаш ва бартараф этиш учун тавсиялар ишлаб чиқиш:** Комиссия текширув жараёнида аниқланган камчиликларни ва жамият фаолиятидаги хатоларни таҳлил қилади, шу нуқсонларни бартараф этишга қаратилган таклифлар ишлаб чиқади.
- **Текширувлар натижалари бўйича ҳисобот ва хулоса тузиш:** Комиссия ҳар бир текширувдан сўнг жамият фаолиятини яхшилаш бўйича таклифлар беради ва хулоса тузади. Ушбу хулосалар ва ҳисоботлар жамиятнинг умумий йиғилишида тақдим этилади.

Тафтиш комиссиясининг мақсади жамиятнинг молиявий барқарорлигини таъминлаш, молия-хўжалик операцияларини шаффоф ва қонунчиликка мувофиқлигини назорат қилишдир.

4. Ички аудит хизмати қандай вазифаларни бажаради?

Жавоб. Ички аудит хизмати акциядорлик жамиятидаги ички назоратни қўллаб-қувватлаш ва жамиятнинг молия-хўжалик фаолиятининг

самарадорлигини ошириш учун ташкил қилинади. Унинг асосий вазифаларига қуйидагилар киради:

- **Қонунчилик ва ички ҳужжатларга риоя этилишини назорат қилиш:** Ички аудит хизмати жамиятнинг қонунчиликка мувофиқ ишлашини, унинг ички ҳужжатларига, таъсис ҳужжатларига ва бошқа норматив ҳужжатларга риоя қилинишини текшириб боради.
- **Молиявий ҳисоботларнинг ишончилигини таъминлаш:** Хизмат бухгалтерия ҳисоби ва молиявий ҳисоботларда маълумотларнинг аниқ ва ишончли ақс этирилишини назорат қилади.
- **Активларнинг сақланишини назорат қилиш:** Ички аудит хизмати жамият активлари билан боғлиқ барча операцияларни назорат қилади ва уларнинг тўғри сақланиши ва бошқарилишини таъминлайди.
- **Корпоратив бошқарув амалиётларини мониторинг қилиш:** Жамиятда корпоратив бошқарув талабларига риоя қилинишини мунтазам равишда кузатиб боради ва жамиятнинг хўжалик шартномаларининг қонунчиликка мувофиқлигини таҳлил қилади.

Ички аудит хизмати ҳар чоракда жамиятнинг молиявий ва хўжалик фаолиятини мониторинг қилади ва унинг самарадорлигини оширишга қаратилган таклифлар киритади. Шунингдек, ташқи аудиторлар билан ҳамкорликда ишлаб, текширув натижалари асосида компания фаолиятидаги хатоларни бартараф этиш учун тавсиялар беради.

5. Тафтиш комиссиясининг ваколатлари нималарни ўз ичига олади?

Жавоб. Тафтиш комиссиясининг ваколатлари жуда кенг бўлиб, у жамиятнинг молия-хўжалик фаолиятини тўлиқ назорат қила олади. Унинг асосий ваколатлари қуйидагиларни ўз ичига олади:

- **Йиллик молия-хўжалик фаолиятини текшириш:** Комиссия ҳар йил жамиятнинг молиявий фаолиятини тўлиқ текширади. Бу жараёнда жамиятнинг даромадлари, харажатлари ва молиявий операциялари таҳлил қилинади.
- **Талаб асосида даврий текширувлар ўтказиш:** Акциядорлар умумий йиғилиши, Кузатув кенгаши қарори ёки овоз берувчи акцияларнинг камида 5 фоизига эгалик қилувчи акциядорларнинг талабига кўра жамиятнинг ҳар қандай даврдаги фаолиятини текшириш имкониятига эга.
- **Аффилланган шахслар билан тузилган битимларни таҳлил қилиш:** Комиссия Кузатув кенгаши ёки ижро органи томонидан тақдим этилган ҳужжатлар асосида аффилланган шахслар билан тузилган йирик битимларни текширади ва бу битимларнинг қонунчиликка мувофиқлигини назорат қилади.
- **Хулоса ва ҳисоботлар тузиш:** Комиссия текширувлар натижалари бўйича ҳисобот ва хулосалар тайёрлайди, улар жамият акциядорлари ва бошқарув органларига тақдим этилади. Ҳисоботда аниқланган муаммолар, камчиликлар ва уларни ҳал қилиш йўллари кўрсатилади.

Тафтиш комиссиясининг фаолияти мустақил бўлиб, унинг фаолиятига жамиятнинг ижро органлари аралаша олмайди. Унинг текширувлари ва тавсиялари жамиятнинг молиявий барқарорлиги ва қонунчиликка мувофиқ фаолият юритишини таъминлашга қаратилган.

6. Комплаенс тизимида ходимларни танлашда қандай қадамлар қўлланилади?

Комплаенс тизими ходимларни танлаш жараёнида бир неча муҳим босқичларни амалга оширади, бу босқичлар компанияга ишга олиш жараёнида юқори даражада масъулиятли ёндашувни таъминлайди:

- **Анкета ва сўровномаларни ўтказиш:** Компанияга қабул қилинадиган ҳар бир ходим аввал анкета тўлдиради. Комплаенс ходимлари бу анкетани таҳлил қилиб, ходимнинг корпоратив муҳитга мос келишини баҳолайдилар. Анкетадаги маълумотлар тўғрилигини текшириш учун кўшимча сўровномалар ёки интервьюлар ўтказилиши мумкин.
- **Ходимнинг биографик маълумотларини текшириш:** Комплаенс тизими ходимнинг ўтмишини, иш жойлари тарихини ва тавсияларини ўрганadi. Шу орқали, ходимнинг ишга муносиблиги ва ишончилиги ҳақида тўлиқ тасаввур ҳосил қилинади.
- **Судланганлик ҳолатларини текшириш:** Ходимларни танлашда судланганлик ҳолатлари алоҳида эътиборга олинади. Комплаенс ходимлари молиявий фирибгарлик, коррупция ёки жинсий зўравонлик каби жиноятлар учун судланган шахсларни ишга қабул қилишдан воз кечади. Лекин, агар судланган шахс эҳтиётсизлик туфайли судланган бўлса ва унинг малакаси компания учун фойдали бўлса, унинг ишга қабул қилиниши кўриб чиқилиши мумкин.
- **Кредит тарихини текшириш:** Ходимларнинг молиявий интизоми ҳам муҳим омил ҳисобланади. Комплаенс тизими ходимларнинг кредит тарихини текшириб, уларнинг молиявий масъулиятлилиги ҳақида хулоса чиқаради. Агар ходим молиявий муаммоларга дуч келган бўлса, бу унинг ишончилигини пасайтириши мумкин.
- **Ишлаб чиқилган корпоратив муҳитга мослик:** Ходимларни танлаш жараёнида уларнинг шахсий сифатлари ҳамда корпоратив этикага ва меъёрларга қанчалик мувофиқ келишини баҳолаш муҳим ҳисобланади. Комплаенс тизимида бу жараён ходимлар орасида ишончли, ахлоқий муомалага риоя қиладиган ва ишончга сазовор шахсларни танлаб олишни таъминлайди.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Corporate governance: principles, policies and practices, Tricker B. / Oxford, 2015
2. Zamonaviy korporativ boshqaruv: Darslik, Elmirezayev S./T.: "Iqtisod-moliya". 2019

3. Korporativ boshqaruv: Darslik, Elmirzayev S./ T.: “Zebo Print“, 2021

4. -Korporativ boshqaruv: muammolar va zamonviy yechimlar. Suyunov D.X., Xoshimov E.A., Xusainov Sh.A./ Toshkent: Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi, 2021